

SAĞLIK HABERLERİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

KÜBRA GÜRAN YİĞİTBAŞI*

Özet

Sağlık, günümüzde bireylerin yaşamında dikkate değer bir şekilde artan öneme sahiptir. Sağlıkla yakın ilişkide olan sektörler ise bu durumun sürmesini medya aracılığıyla teşvik ederek kendi ticari kazançlarını artırma yönünde politikalar gütmektedir. Birey medyadan gelen sağlık haberleri ile kimi zaman bilgi kirliliği yaşamakta, bazı haberlerin yarattığı kaygı sağlıklı yaşam sürme isteği ile bireylerin en temel ihtiyacı olan güvenlik ihtiyacını karşılayamama endişesine yol açmaktadır. Yine bazı sağlık haberlerinde genellemeler yapılarak hastalıkların tedavileri pratik reçeteler şeklinde eksik bilgilerle sunulmaktadır.

Bireyler hasta konumlarından çok sağlık hizmetlerinin tüketicisi olarak algılanmaya başlanmıştır. Sağlık giderek alanının genişlemesi ve medyanın sağlıklı yaşam önerilerine büyük çapta yer ayırması ile konunun çok boyutlu olarak ele alınması daha da önemli hale gelmiştir. Bu çalışmada yazılı basından seçilen örnekler üzerinden yola çıkılarak sağlık haberleri ve bu haberlerin nasıl kurgulandığı incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: sağlığın bireyselleşmesi, sağlıklı yaşam, medya ve sağlık, sağlığın ticarileşmesi, bireylerin ihtiyaçları.

*Arş. Gör. Dr. Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü Öğretim Üyesi.

Abstract

Health has a remarkably increasing importance in people's lives today. Sectors, which are in close relationship with the health sector have been conducting policies to increase their own commercial earnings by encouraging the continuation of this situation through media. Individuals sometimes face misinformation because of the health news presented by media, and the anxiety created by some of the news causes distress about not being able to satisfy the most basic needs of individuals, such as the need for security and for healthier lifestyle. However, because of the generalizations made by some health news, treatments of diseases have been introduced in the form of practical recipes along with inadequate information.

Individuals have begun to be perceived as a consumer of health care services rather than as patients. With increasing expansion of the area of health and allocating wellness tips highly on media, scrutinizing the issue multi-dimensionally has become more important.

In this study, starting from the basis of written media's selected examples, health news and how they are constructed have been studied.

Keywords: individualization of health, wellness tips, health and media, commercialization of health, the needs of individuals.

Giriş

Medya, sürekli yeni ihtiyaç ve istekler sunarak ya da var olanları yeniden üretmek için yönlendirmektedir. Sağlık ve sağlıklı olma hali ise insan yaşamında önem ve önceliğini koruyan bir değer olarak gittikçe daha dikkat çekici bir hale bürünerek bireyler "hasta" konumundan sağlık hizmetlerini "tüketen" konumuna dönüşmektedir. Son yıllarda yazılı ve görsel basında sağlık konulu haber ya da programların hem tür hem de sayıca arttığı da bir gerçektir. Bu durum da sağlığa yönelik ilginin açık bir göstergesi olarak görülebilir. Sağlık söz konusu olduğunda bu sektörün etkilediği ya da etkilendiği pek çok taraf bulunduğundan, bu özellik göz önünde bulundurularak yapılacak tartışmalar konunun çok boyutlu yapısını ortaya koyabilecektir. Son yıllarda sağlıklı yaşamın reçetelerinin verildiği haberlerle yaşamın her alanının tıbbileştirildiği, gündelik hayatın içinde sağlık kavramının daha fazla yer ettiğine tanık olunmaktadır. Bu duruma, bireylerin ortalama yaşam süresinin uzaması ile medyanın sağlıklı olma vurgusunu gündeminden düşürmemesi yoluyla sağlığa olan talebin artması neden olmaktadır. Birey, sağlıklı olmak için medyadan aldığı bilgiler doğrultusunda sağlık hizmeti seçeneklerini takip ve tercih eden bir "tüketici" durumuna dönüşmüştür. (Sezgin, 2011: 53) Sağlık hizmetleri ise ilaç, kozmetik, sigorta ve medya sektörünün yoğun olarak yararlandığı bir pazar haline gelmiştir. Sağlık haberleri medyada ya kolay uygulanabilecek reçeteler şeklinde sansasyonel olarak ya da hasta öykülerinden yola çıkılarak dramatik şekilde kurgulanmaktadır. Bunlara eklenebilecek diğer örnekler arasında doktor-hasta gerginliği üzerine kurulu şiddet haberleri ve bireylerin duygu durumlarını ciddi anlamda etkileyebilecek aşırı kaygı ya da aşırı umut verici haberler sayılabilir.

Yöntem

Bu çalışmanın sorunu, sağlık haberleri özelinde medyanın sağlık konusunu hangi çerçevede ele aldığı ve yazılı basına nasıl yansıttığı olacaktır. Çalışmada bir haber türü olarak sağlık haberleri ele alınarak; bu haberlerin sunumu üç ulusal gazeteden bir haftalık taramalarla ele alınmıştır.

Haber İçinde Sağlık

Haber, haber malzemesi sayılan bilginin toplanması, yazılması, düzenlenmesi ve dağıtılması ile oluşmaktadır. Gerçekleşen bir olayı hedef kitleye aktarma amacını taşıyan haber, bir eylemin yanı sıra bir söylemi de kitlelere iletmeyi içermektedir.(Girgin, 2013: 3-4) Medyada haber anlatısı sadece bir ileti taşıyan değil, bireyler için yeni beklentiler yaratan ve yönlendiren bir işlev de görmektedir. Yazılı ve görsel medyada haber anlatısı oluşturulurken olayların nasıl bir önem ve önceliğe göre verileceği "öne çıkarma" kavramını; haber anlatısına hangi açıdan yaklaşarak yazıldığıysa haberde "çerçevelemeyi" ifade etmektedir.(Devran, 2010: 91-94) Bu yolla kimi görüşler dile getirilmekte, gündemde tutulmakta ve çeşitli konularda kamuoyu oluşturulmaktadır. Öte yandan, medyanın haberleştirdiklerinin yanı sıra, haberleştirmeyerek izleyici ya da okuyucuya ulaşmayan pek çok konu de bulunmaktadır. İnsanların yakın ve uzak çevrelerinde olup bitenler hakkında enformasyon olarak dünyayı ve çevresini anlama çabası, buna göre bir bakış açısı oluşturması, medyanın gündem yaratma ve kamuoyu oluşturma işlevinin önemini de ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi habercilikte ilk olarak, hedef kitlede ilgi ve merak uyandırmak amaçlanır. Bu şekilde alıcının dikkati ve algılaması habere yöneltilmiş olur. Televizyon haberlerinde asıl vurgulanmak istenen mesaj; son dakika uyarıları, haberlerin veriliş sırası, haberin hangi şekilde sunulduğu ya da çerçevesi incelenebilir. Gazetelerde ise haberin hangi sayfada, sayfanın neresinde kullanıldığı, hangi başlıkla haber yapıldığı ve kullanılan görseller, bize haberde vurgulanmak istenen şey hakkında ipuçları vermektedir. Sonuç olarak, kitle iletişimi, çeşitli şekillerde "kitlelerin bilinçlerinin biçimlendirilmesine ve insanların yönetilmesine" (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 286) katkı sağlayabilmektedir.

Gazetecilikte okurun ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda haber yapma amacına yönelik haber türleri arasında; güncel haberler, ekonomi haberleri, magazin haberleri, spor haberleri, üçüncü sayfa haberleri yanında sağlık haberleri de bulunmaktadır.

Sağlık haberlerine yazılı basında gündem, ekonomi, üçüncü sayfa, politika

gibi haber türlerinin içinde rastlamak mümkün olduğu gibi sağlık ve yaşam, aile gibi sayfalarda ya da gazetelerin eklerinde sağlık konusunda uzman, kanaat önderi konumundaki kişilerin görüşleri şeklinde de yer alabilmektedir. Bu tarzda oluşturulan haberler daha çok bireylere yaşam tarzı önerilerinde bulunan, zayıflama, güzellik ya da beslenme ile ilgili son trendleri anlatan, çokça görsel kullanılarak rahat okunması sağlanan haberlerdir.

Geçtiğimiz yıl sağlık konulu haberlerde en çok göze çarpan olgulardan biri Türkiye’de bir ilk olan organ nakli haberleri ile ikincisi doktora şiddet haberleri olmuştur. Antalya Üniversitesi’nde Prof. Dr. Ömer Özkan ve ekibi tarafından gerçekleştirilen Türkiye’nin ilk yüz nakli operasyonu ve ardından gerçekleştirilen çift kol nakli hem yerli hem de yabancı basında olumlu yönde geniş yer bulmuştur. Hastaların sağlık durumları hakkında medyanın ilgisi her geçen gün artmıştır. Yüz nakli yapılan hastaların durumları hakkında “yüz nakli yapılan hastalar yılbaşına nasıl girdi” gibi haberlerle medyanın ilgisi devam ederken, Hacettepe Tıp Fakültesi’nde çift bacak ve çift kol nakli yapılan hasta hayatını kaybetmiş, bu olay sonrasında Hacettepe Tıp Fakültesi’nde organ nakli merkezi ruhsatının iptali haberleri basında yer almıştır. Önce büyük bir başarı olarak sunulan nakil haberleri yerini hayatını kaybeden hastanın yakınlarının hastaneye ve doktorlara yönelik ihmal suçlamalarına bırakmıştır.

Geçtiğimiz yıl sağlık haberlerinde öne çıkan diğer bir konu da doktorlara ya da sağlık personeline şiddet olmuştur. Dr. Ersin Arslan’ın Gaziantep’te çalıştığı hastanede bir hasta yakını tarafından “dedesini kurtaramadığı için” öldürüldüğü haberleri medyada geniş yankı bulmuştur. Ancak şiddetin kimlikler üzerinden kurgulanarak doktor-hasta gerilimi olarak basına yansımalarının ardından bunu aslında hasta yakınının dedesinin emekli maaşını almaya devam etmek için bu ölümü bildirmemesini istediği doktorunun karşı çıkması gerekçesiyle öldürdüğü haberleri takip etmiştir. Sağlık hizmetlerindeki herhangi bir aksaklığın sonucunda şiddete başvurulması bir neden-sonuç ilişkisi içinde kurgulanarak, haberlerde şiddet adeta çözüm olarak meşrulaştırılmaktadır. Verilen görüntüler ya da kurulan cümlelerle şiddet sorun çözen bir davranış olarak algılanabilmektedir. Bu olayı takip eden günlerde doktora şiddet haberleri basında artarak yer almaya devam

etmiştir. Sağlıktaki aksamalardan doğrudan doktorlar sorumlu tutulmuş, şiddet olayları derinlemesine analizlere konu olamadan günün rutin haberleri içinde kendine yer bulmuştur. Sağlık sistemindeki işleyiş ve aksaklıklara yönelik ciddi bir eleştiri ortamı basın gündeminde yer alamamıştır.

Sağlık Haberlerinde Etik

Gazetecilerin mesleklerini etik ilkeler doğrultusunda icra etmelerini sağlamak için oluşturulan Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi ile Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği’nin etik ilkeleri, sağlık konulu haberlerde medya çalışanlarının göz önünde bulundurması gereken kuralları içermektedir.

Buna göre;

“Sağlık konulu haberlerde sansasyondan kaçınmalı, insanlara umutsuzluk veya sahte umut verecek yayın yapılmamalıdır. Tıbbi alandaki araştırmalar kesinleşmiş sonuçlar gibi yayınlanmamalıdır. İlaç tavsiyesinde mutlaka uzmana danışılmalıdır. Hastanelerde araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci, kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir. Yetkilinin, hastanın veya yakınının izni olmaksızın hastane ve benzeri kurumlarda hiç bir yolla ses ve görüntü alınmamalıdır.” (<http://www.tgc.org.tr/bildirge.html>, 23 Ocak 2013)

Dezenformasyon insanda bir şey hakkında bilgi sahibi olma illüzyonu yaratan, insanı bilgilenmekten uzaklaştıran enformasyon demektir.(Rigel, 2000: 151-152) Sağlık alanındaki haberlerde dezenformasyona varan sansasyonel ve duygu yoğun habercilik bireylerde panik, endişe ya da yeni tedaviler konusunda umut yaratabilmektedir. Sansasyonellikten uzak ve duyguların manipüle edilmesine yol açmayacak şekilde haber yapma gerekliliği diğer haber türlerine göre sağlığın konu edildiği haberlerde daha fazla önem kazanmaktadır. Zira bu haberler hasta ve yakınları için önemli bilgi edinme araçları olarak görülebilmektedir. Ülkemizde uzman bir doktorun günde ortalama elli kadar hastayı muayene ettiği gerçeği göz önünde tutulduğunda doktoruyla yeterince iletişim kurmaya zaman bulamayan hastalar üzerinde sağlık haberlerinin bu bilgi açığını kapatmaya dayalı olarak ciddi etkisi olması kaçınılmazdır.

Dünya sağlık örgütüne göre sağlık, yalnızca hastalık ve sakatlıklardan uzak olma hali değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam iyi olma halidir. Son yıllarda bu tanıma sosyal ve ekonomik olarak üretici yaşam sürebilme de eklenmiştir. (Şişman, 2011: 130) Öte yandan sağlık, günümüzde fiziksel ya da psikolojik bir yoksunluğu giderme ihtiyacından çıkarak estetiği de içine alan, her geçen gün yeni beklentilerin yaratıldığı bir alan durumuna dönmüştür. Günümüzde sağlığın kapsadığı alan giderek genişletilerek, bedensel güzelliği de içine alan yeni ihtiyaçlar bireylere sunulmaya devam etmektedir.

Sağlık alanında özellikle geçtiğimiz yıl yoğun bir şekilde gündem oluşturan “organ nakli” haberleri ve aynı yılın özellikle son aylarında gündemde sıkça yer alan “doktora şiddet” haberleri izleyici/okuyucu kitleye yansımaları muhtemel iki tür etki açısından tartışılmalıdır. Sözü edilen muhtemel etkilerin birincisi, organ nakli haberleri ile nakil ihtiyacı olan hasta ve yakınlarına aşılana umut, ikincisiyse doktorlara hasta ya da hasta yakını tarafından uygulanan şiddet haberleri ile bireylerde yaratılan korku ve endişe ve güvensizliktir. Medya kamusal işlev ve sorumlulukları nedeniyle toplum yaşamını tehdit eden konularda uyarıcı olarak halkı bilgilendirmelidir. Ancak bu bilgilendirme sırasında toplumda gereksiz panik ve korkuya neden olmayarak, toplum bireylerinin zarar görmemesi için özenli ve dikkatli bir dil kullanılmalıdır. (Sütlaş, 2007: 289) Örneğin, 2009 yılında bilindiği gibi domuz gribi olarak adlandırılan H1N1 virüsünden kaynaklanan ölümler basında yer alınca toplumda panik yaratmış, grip aşısı olmak üzerinden pek çok spekülasyon üretilmiş, hatta Başbakan ile Sağlık Bakanı arasında bile aşı yaptırmama polemikliği yaşanmıştır. (<http://www.cnnturk.com/2009/turkiye/11/03/erdogan.domuz.gribi.asisi.olmayacak/550253.0/index.html>)

Sağlıkta etik başlığı altında değinilmesi gereken bir diğer husus da sağlık teknolojisindeki gelişmeler sonucunda organ nakillerinin artması, tüp bebek uygulamaları, gen araştırmaları beraberinde biyo-etik tartışmaları da getirmiştir. Eleştirilere göre dünya organ alıcılar ve organ vericiler olarak ikiye ayrılmış durumdadır. İnsan bedeni ve organları metalaşmış ve bu alanda uluslararası bir pazar oluşmuştur. Habermas’a göre, biyoteknoloji, küreselleşen kapitalizm ve liberalizmle etki gücünü arttırırken ona engel

olarak görülen toplumsal ve ahlaki prangalar kimi zaman tıbbi kimi zaman da ekonomik gerekçelerle hafifletilmektedir. (Şişman, 2011: 57)

Medyada son yıllarda oldukça sık gözlenen diğer bir durum da “hakem psikopatlaştı” örneğindeki gibi psikiyatrik ve psikolojik terimlerin medyada metafor olarak kullanılmasıdır. Özellikle şizofreni, pek çok zaman olumsuz bir sıfat olarak kullanılmaktadır. Oysa bu, pek çok insanın acı çektiği bir hastalık olduğundan bir hastalığın olumsuz bir metafor haline gelmesi ve o yönde kullanımı bu kadar yaygınlaşmamalıdır. Özellikle ruh sağlığı alanında, pek çok hastalık isminin medyada bir niteleme olarak kullanıldığına sık sık tanık olunmakta bu durumun hastaları ve hasta yakınlarını rencide edebilme ihtimaliyle göz ardı edilmektedir. Öte yandan bu durum, hastaların stigmaya (damgalanmaya) maruz kalmasını ve toplumda özellikle psikiyatrik hastalıklarla ilgili basmakalıp yargılar oluşmasını da beraberinde getirmektedir. Bu tip haberler, bilim adamlarına danışılarak, onlardan görüş alınarak, daha dikkatli, saygılı ve itinalı bir üslupla verilmelidir. Sağlık haberleri dışındaki türlerde de sıklıkla hastalıkların metaforlar olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu kimi zaman ruh hastalıklarına, kimi zaman da diğer hastalıklara yönelik olarak yapılmaktadır. Medyada hastalıklarla ilgili metafor kullanımının en belirgin örneklerinden biri de verem ve kanser hakkındaki haberlerde görülmektedir. Susan Sontag “Bir Metafor Olarak Hastalık” adlı kitabında verem ve kanser hastalıklarının metafor olarak kullanımlarını karşılaştırarak, veremin kapitalizmin ilk dönemine göre “homo economicus”un olumsuz niteliklerinden kaynaklanan metaforlarla betimlendiğini ifade etmektedir. Kuruma, tükenme ve yaşam gücünün yitirilmesi bu metaforlara örnek olarak gösterilebilir. Kanseri tanımlamakta kullanılan metaforlarsa ekonomi terimlerinden çok savaş terimleridir. İstilacı kanser hücreleri, vücudun savunma güçleri ve tedavide hastanın toksik ışınlarla bombardimana tutulması gibi örnekler bunu ortaya koymaktadır. (Sontag, 1978: 68)

Nazife Şişman’ın Sennett’den aktardığına göre, tıp alanındaki gelişmeler insanın bedenini algılamasını ve mutlu olmanın kaynağını ahlaktan sağlığa doğru değiştirmiştir. Buna göre “mutlu olmak için sağlıklı olmak gerekir.” (Şişman, 2011: 179) Sağlıklı olmanın yolunun ise kendi bedenlerimizi medya

starlarınıninkine benzetmekten geçtiği algısı yaratılmaktadır. Bireylere medyatik enformasyon aracılığıyla daha fit, daha genç, daha güzel ve daha pek çok sıfatla üretilebilecek yeni hedefler konarak "sağlıklı" ve "mutlu" olabilmenin yolları gösterilmektedir.

Garnham'ın ifadesine göre; medya içeriklerinin düzeysizliğine yönelik eleştirilere "izleyici neyi istiyorsa biz de onu sunuyoruz" karşılığını veren medya patronları ya da çalışanları bu içerikleri meşrulaştırmak için alıcının talebini kişisel bir tercih ya da bağımsız bir talep olarak kabul etmektedirler. Buna karşın Garnham'a göre, bu talep tarihsel koşullar içinde belirlenmekte ve enformasyon yoksulu kişiler, bu olumsuz durumdan kurtulmanın imkanına erişememektedir. (İnal, 1996: 145) Bu durumda bireylerin medya içeriklerine olan ilgisinin nereden kaynaklandığı sorusu dikkate değer olmaktadır. Beslenme, spor, güzellik, organ nakli ya da sağlıkta şiddet haberlerini bireyler neden merak ederek bu haberleri takip etmektedirler? Bu noktada bireyleri belli davranışlarda bulunmaya iten ve motive eden güçler olarak ihtiyaçlar önem kazanmaktadır.

Motivasyon Kuramları ve İhtiyaçlar

İhtiyaçlar, özellikle insan davranışlarının nedenleri hakkında çalışan araştırmacılar için önemli bir konu olmuştur. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramında sözünü ettiği ve daha sonra pek çok kurama da temel oluşturan ihtiyaçlar piramidine göre, insanların en temel ihtiyaçları fizyolojik olanlardır; açlık, susuzluk, nefes alma, aşırı soğuk ve sıcaktan korunma, cinsellik fizyolojik ihtiyaçlar arasında sayılabilir. İhtiyaçların önem ve önceliğine göre sıralandığı piramitin bir üst basamağındaysa güvenlik ihtiyaçları bulunmaktadır. Yine Maslow'a göre güvenlik ihtiyaçlarını sırasıyla ait olma, saygınlık ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları takip etmektedir.

Genel olarak motivasyon kuramları biçiminde adlandırılan kuramlar insanı harekete geçiren güdülerini anlamaya çalışır. Maslow'dan sonra konuya katkıda bulunan kuramcılar "başarı", "bağlılık" ve "güç" güdülerinin davranışa etkisini vurgulamışlardır. Özellikle örgütsel davranış ve yönetim alanında işgöreni motive etmeye yönelik başarı güdüsü üzerinde durulmuştur.

Motivasyon kuramları içinde sayılan süreç kuramları ise insan ihtiyaçlarının değişebileceğini ve hatta daha önce hiç var olmayan ihtiyaçların zamanla yaratılabileceğini savunur. İşte günümüz sağlık haberlerinde, bireylerde yeni beklentiler yaratarak, onları gelecekte ulaşmak isteyecekleri sonuçlar doğrultusunda motive ederek bireylerde daha önce olmayan yeni ihtiyaçlar sunulmaktadır. "Sağlık ve yaşam" başlıkları altında gazetelerde ya da internet haber sitelerinde her geçen gün yeni bir sağlık(!) trendi bireylere dayatılmakta bu durum hasta ve sağlıklı olma algısını değiştirmektedir.

Motivasyonel kuramlarda sözü edildiği gibi bireylerin fizyolojik ihtiyaçlarının hemen sonrasında baskın olan ve giderilmediği takdirde bireyde yoksunluğa neden olan ihtiyaç güvenlik ihtiyacıdır. Güvenlik ihtiyaçları çevresel tehlikelerden korunma, çocuğun ebeveynleri tarafından korunması, tehdit ve baskı altında olmama, dayanışmaya girme ve yardım görme gibi ihtiyaçları kapsamaktadır. (Anık, 2000: 99) Bu bağlamda sağlık alanında okuyucuya sunulan haberlerde onların en temelde güvenlik ihtiyaçlarına seslenen mesaj içeriklerine yer verilmektedir.

Araştırma

Çalışmada yazılı basında birbirinden farklı yayın anlayışına sahip üç ulusal gazetenin; Zaman, Habertürk ve Radikal gazetelerinin 14-20 Ocak 2013 tarihleri arasındaki sağlık haberleri, köşe yazıları hariç tutularak, incelenmiştir.

Buna göre Zaman gazetesinde söz konusu tarih aralığında sağlık haberlerinin başlıkları şöyledir: "ABD'de grip salgını 21 Ölü", "Temiz olmayan atkı, bere ve şal hasta ediyor", "Yemek tabağınızı küçültün ayda 2 kilo verin", "Bakanlık bugün kozmetik ile ilgili soruları twitter'dan cevaplıyor", "Grip salgını için acil durum alarmı", "Sağlıksız gıdalardan kaçan anneler soluğu organik pazarında alıyor", "Vatandaş yan etkili ilaçları piyasadan toplatabilecek", "E-reçete başladı, doktordan numara almayı unutmayın", "Kalbiniz için kısa mesafe de olsa yürüyüş yapın!", "Ameliyat sayısı üç kat arttı, 4.5 milyona ulaştı", "Rakı içsin düzelir dediği hasta ölünce meslekten men edildi", "Eczacı e-reçete kodunu okuyamadı, vatandaş tekrar hastaneye gitti", "Çocuklara sütle beraber meyve cipsi dağıtılmalı", "Otizm semptomları ileri yaşlarda

kaybolabilir”, “Yemeyi de yememeyi de takıntı haline getirdik” “Meğer grip soğuk havayı seviyormuş”, “Ekmeklik una kepek mecburiyeti”. Gazetenin Yeni Bahar adlı haftalık ekinde “Bitkisel ilaçların da sınırı var” başlığı ile sağlık haberine rastlanmaktadır. Zaman gazetesinde sağlık konulu toplam 17 haber yer almıştır.

Radikal gazetesinde söz konusu tarihlerde yer alan sağlık haberlerinin başlıkları şöyledir: “Buzdolabında ilaç saklamayın”, “Diyalizde 14 bin 532 saat geçirdi”, “Futbolcunun kalbi kimin umurunda”, “(gündem tam sayfa)”, “Böbrek nakline pişman ettiler!”, “Engelli hastalar para kapısı olmuş”, “İlk yeşil hastane hizmete girdi” (ekonomi), “Reçeteler artık elektronik”, “Refiye’nin sesi tüm ülkede duyuldu”, “Refiye’ye güzel haber”, “E-reçete hasta etmedi”, “Kanser ve kalp riski korkuttu” (Ekonomi), “Gecekonudaki dram için 2 şehir seferber oldu”(nakil haberi), “SGK ilaçta 30 günlük dozu azalttı”, “Başbakan beyaz ekmeğe savaş açtı”, “Başbakanın ekmeği bir ay içinde sofrada”, “Kayseri’de sağlığa 30 milyon dolar yatırım”. Radikal gazetesinde sağlık konulu toplam 16 haber bulunmaktadır.

Aynı dönemde Habertürk gazetesindeki sağlık haberlerinin başlıkları şöyledir: “Maliye milyar dolarlık ‘ilaç gibi’ ceza kesti” (ekonomi), “1765 hasta organ nakli beklerken hayatını kaybetti”(özel haber), “2050 için Alzheimer uyarısı”, “Sağlığına kavuşması için 1 milyon dolara ihtiyacı var”, “Botoks migren ağrılarını azaltıyor”, “İlaçlarınızı asla buzdolabında saklamayın”, “Bakanlık twitterdan yanıtlıyor”, “Kağıt reçete tarih oluyor”, “Refiye için yeterli imkanlar mevcut”, “Dikkat doktorunuz bugün kağıda reçete yazmayacak” (ekonomi), “Belini çektirdi, felç oldu”, “Bakterilere gül suyu gargarası”, “Behçet’in geni bulundu!”, “Abur cubur astım nedeni”, “Spor kalbi korumuyor”, “Doktorlar ‘sistem’e uyamadı”, “Fazla temizlik de hasta ediyor”, “ABD’nin dev kadını öldü”, “Çilek kalp krizi riskini azaltıyor”, “Saçı güçlendiren gıdalar”, “Kivinin bin bir faydası var”, “İnternet uykuyu bozuyor”, “Aşırı meyve karaciğere zararlı”, “Kalbi elinde”, “800 bin öğrencinin kalbi online takip edilecek”, “Beyaz yerine tam tahıllı ekmeği yiyin”, “7 yaşında hayata son anda tutundu”, “Hamilelikte grip aşısı güvenli”, “Fazla ağrı kesici baş ağrıtıyor”, “2 günde 50 organ bağışi”, “Evlerimiz eczane deposu gibi”, “Şişmanlık ömrü uzatır mı?”

(polemik) “Spor yapamayan nar yesin”, “Dönerci ve fırıncılarda katarakt”, “İthal kornea muayenesi”, “Gribe karşı limon ve bal”, “Öğretmenin son dersi organ bağışi”, “ABD’de grip salgını”, “SGK doktora ‘Vekilin reçetesini elle yaz’ dedi”. Habertürk gazetesinde sağlığa ilişkin toplam 39 haber bulunmaktadır.

Karşılaştırmalı olarak gazete haberlerini ele aldığımızda Zaman gazetesinin sağlık haberlerinin çoğunlukla gündem ya da aile-sağlık sayfalarında yer aldığı görülmektedir. Aile-sağlık sayfalarında beslenme, spor, gibi konular, gündem sayfasında ise sağlıkla ilgili gündemde olan düzenlemeler işlenmiştir. Engellilere yönelik özel bakım merkezlerinin hastalara kötü muamelesini konu edinen haber de hafta başında kendisine gündem sayfalarında yer bulmuştur. Ameliyat sayısının artışı ile ilgili haber 16 Ocak Çarşamba günü ilk sayfada manşet altında işlenmiştir. Haberin bizim açımızdan önemi; ameliyat sayısındaki artışın sağlığa erişimdeki kolaylık, performans sistemi ve açılan davalar nedeniyle ağır ameliyatlar yerine orta ağırlıkta ve hafif ameliyatların tercih edilmesine bağlanmasıdır. “Ekmeklik una kepek mecburiyeti” haberi ise kendisine ekonomi haberleri içinde yer bulmuştur. Bu haber de siyasilerin beyanatı üzerine sağlık haberlerinin de aynı gündemle paralel olarak yapıldığı izlenimi oluşturmaktadır. Zaman gazetesinin sağlık konulu haberleri kimi zaman ekonomi sayfasında, kimi zaman en arka sayfada yer alırken daha geniş haberler ise cumartesi ekinde tam sayfa olarak verilmiştir. Zaman gazetesinde Türkiye’deki genel sağlık işleyişine yönelik 3, grip, otizm vb. türde hastalıklara ilişkin 4, sağlıklı beslenme hakkında 5, ilaçlar hakkında 2, e-reçeteye yönelik 1 ve spor ve sağlık hakkında 1 adet haber bulunmaktadır.

Radikal gazetesinde genellikle siyasi gündemle ilişkili olarak sağlık haberleri oluşturulmuştur. Örneğin, Çağlayan’da İstanbul Florence Nightingale Hastanesi’nin açılışı ve Başbakanın demeçleri haber yapılmıştır. Yine aynı günlerde elektronik reçeteye geçiş süreci haberleştirilmiştir. Bu haberler dışında Anadolu Ajansı kaynaklı sağlık haberlerine küçük de olsa yer verilmiştir. Engelli hastalarla ilgili Zaman gazetesinin özel haberine Radikal de Zaman gazetesini kaynak göstererek yer vermiştir. Radikal gazetesinde incelenen dönemde iki tam sayfa olarak sigorta haberleri bulunmaktadır. Bu haberlerden birinde Güneş Sigorta Genel Müdürü Serhat Süreyya Çetin’in,

"tüketicilerin ihtiyaçlarının her gün değiştiğini, bu nedenle eğilimlerin doğru okunması gerektiği"(Radikal gazetesi, 16 Ocak 2013, s.25) ifadelerine yer verilmiştir. Bu ifadeler, çalışmanın başında belirttiğimiz gibi bireylerin ihtiyaçlarının çok ve çeşitli olduğunu, zaman içerisinde bu ihtiyaçların değişebildiğini, yeni ihtiyaçların yaratılabildiğini belirten motivasyonel kuramları doğrular niteliktedir. Sigortacılık sektörünün sağlık sektörü ile doğrudan ilişkisini açığa çıkarır niteliktedir. Radikal Gazetesi'nin 18 Ocak Cuma tarihli sayısında "*Başbakan beyaz ekmeğe savaş açtı*" haberi 16. ve 17. sayfada kendisine geniş yer bulmuştur. Bu haber de siyasi gündemle sağlık haberleri gündemini gazetede paralel olarak haberleştirildiğinin bir göstergesidir. Radikal gazetesinde incelenen dönemde herhangi bir sağlık haberinin ilk sayfadan verildiğine duyuru, spot amaçlı olanlar dışında rastlanmamıştır. Radikal gazetesinde organ nakli hakkında 5, ilaç hakkında 2, e-reçeteye yönelik 2, beslenme hakkında 2, sağlık sektörü ve ekonomiye ilişkin 3, diğer gazetenin özel haberine yönelik 1, sporcu sağlığı hakkında 1 haber yer almıştır. "*Kanser ve kalp riski korkuttu*" başlıklı 17 Ocak Perşembe günkü haber AvivaSa Genel Müdürü Meral Eredenk'in sağlık sigortasından farklı olarak kalp, travma, böbrek rahatsızlıkları ve kanser gibi hastalıkları içeren "*Tehlikeli Hastalıklar Ürünü*"nün en hızlı büyüyen ürünleri olduğu ifadesine yer vermiştir. 5, 7 ve 12 adet hastalığı içeren 3 ayrı paketlerinin bulunduğunu ve bu hastalıkların en temelinde prostat ve meme kanseri bulunduğunu belirtmiştir. Radikal gazetesinde bu örnekte de görüldüğü gibi incelenen dönemde sigorta haberleri de sağlıkla ilişkili bir sektör olarak önemli yer tutmuştur.

Habertürk gazetesi incelenen dönemde diğer gazetelere göre çok daha fazla sayıda sağlık konulu habere yer vermiştir. Gazetenin sağlık sayfası da bulunmaktadır ve uzman doktorların görüşleri ve köşe yazılarına bu sayfada geniş yer verilmektedir. Öte yandan Habertürk gazetesinde "*uzmanlar temizlik hastası ailelerin çocukları bağışıklık sistemleri gelişmediği için daha sık hastalanıyor. Çocuğun yılda 7-10 kez üst solunum yolları enfeksiyonu geçirmesi normal diyor*" örneğindeki gibi kolay okunabilecek, anlaşılır ve okuyucunun gündelik hayatıyla da ilişkili haberlere daha çok yer verilmektedir.

Bu haberlerde açıkça adı ve uzmanlığı belirtilmeyen "uzmanlar" ifadesi dikkat çekmekte ve genellikle "*ABD'deki Harvard kamu sağlığı okuluna*", "*ABD'deki Louisiana Eyalet Üniversitesi'nin araştırmasına*" gibi ABD'den bir üniversite ya da kuruma dayandırılan haberler aktarılmaktadır. Bu haberler ilk sayfadan küçük spotlarla okura duyurulmaktadır. "Uzmanlar" ifadesine dayandırılan haberler malumun ilanı ifadesiyle nitelendirilebilecek, zaten bilinen bazı klişelerin tekrarı olan haberlerdir. "*Kalbi elinde*" başlığı ile sağlık sayfasında verilen kalp nakli haberi ilk sayfadan da manşetin hemen altında "*Elindeki eski kalbi*" başlığıyla kadın hastanın görseliyle haberleştirilmiştir. Haberin içeriğinde kalp nakli olan kadının eski kalbini saklamak istediği ancak doktorların buna izin vermeyerek kalbin yakıldığı ve kadının elinde tuttuğu şeyin yakılan kalbin külleri olduğu anlaşılmaktadır. "*Aşırı meyve için dikkat*" başlıklı haber de aynı gün ilk sayfada, bu haberin hemen yanında spot olarak yer bulmuştur. Habertürk gazetesinin sağlık sayfasında pazartesi, salı, çarşamba ve cumartesi günleri "*Okurlar soruyor uzmanı yanıtlıyor*" köşesi bulunmaktadır. Gelen sorularla ilgili uzman doktorlar kısaca hastalık ve tedaviye yönelik yanıtlar vermekte ve sonuçta okura mutlaka bir doktora muayene olması gerektiği tavsiyesi verilmektedir. "*1765 hasta organ nakli beklerken hayatını kaybetti*" haberi özel haber olarak sağlık sayfasında tam sayfa yer bulmuştur. Haberde, nakil yaptıran hasta sayısı ve nakil bekleyen hasta sayılarına istatistiksel ve rakamsal olarak yer verilerek içerik zenginleştirilmiştir. Haberde ana fikir organ bağışının yeterli düzeyde olmadığı vurgusudur. Cuma günü sağlık sayfası yerini din ve İstanbul sayfalarına bırakmıştır. Hafta sonunda ise gündemle paralel olarak, Başbakanın beyaz ekmeğe yerine kepekli ve tam tahıllı ekmeğe tüketilmesi gerektiğine ilişkin sözlerinden hareketle "*Beyaz yerine tam tahıllı ekmeğe yiyeceğin*" haberine yer verilmiştir. Ayrıca pazar günü "*Spor yapamayan nar yesin*" başlığıyla beslenme ve diyet uzmanının vücudu temizleyip yağ yakma özelliği ile narın tüketilmesi tavsiyesi haberleştirilmiştir. Aynı gün polemik sayfasında yine kaynak olarak gösterilen ABD'de yapılan bir araştırmaya göre fazla kiloluların daha uzun yaşadığına ilişkin iddiası tartışılmıştır. Sözü edilen her iki haber de ilk sayfada spot ya da haber özeti olarak yer bulmuştur. Görüldüğü gibi Habertürk gazetesinde sağlık konusu

gündelik gelip geçici tartışmalar ve magazin bir yanı da olan genelleme ve öneriler üzerinden inşa edilmektedir. Gazetede organ nakli hakkında 5, ilaca yönelik 3, beslenmeye ilişkin 7, grip, migren vb. hastalıklar hakkında 11, bakanlık 2, e-reçete 4, polemik 1, hasta insan hikayeleri 5, sporcu sağlığı hakkında 1 haber bulunmaktadır.

“Sağlık, insanın ölüm, acı ve hastalık gibi gerçeklerle başa çıkabilme yetisidir.” Ivan Illich (Sayar, 2012: 47)

Sonuç

Sağlığın bireyin gündelik yaşamında itici ve belirleyici bir güç olması ile sağlık ile ilişkili konular, makro düzeyde bir sistem sorunu olarak görülmekten çok, mikro düzeyde bireyin gündelik yaşam tecrübeleri ve sorumluluğu olarak inşa edilmektedir. Sağlık konulu haberler günümüzde yaşam tarzı önerileri, organ nakli haberleri, kişisel hastalık öykülerine dayalı dramatik haberler, sağlık çalışanına yönelik şiddet içerikli haberler ve biyoteknoloji yani genetik kopyalama, yapay zeka ve kök hücre çalışmalarına ilişkin haberler, gençlik/güzellik ve beslenme hakkındaki haberler olmak üzere çeşitlilik göstermektedir.

“Sağlık” konusu giderek artan bir ivme ile gündemde yerini korurken siyasette de “sağlık” konulu söylemlerde belirgin artış dikkat çekmektedir. Yakın zamanda gerçekleştirilen ABD başkanlık seçimlerinde Obama ile Mitt Romney arası seçim tartışmalarında en çetin tartışma “sağlık politikaları” temelli yürütülmüştür. ABD’de son 70 yıldır iktidara gelen hemen her başkan herkesi kapsayan sağlık sigortası için mücadele etmiş, Obama bu yasayı çıkartmaya en çok yaklaşan başkan olmuştur. (<http://www.ntvmsnbc.com/id/25333950/>) Cumhuriyetçiler yasanın iptali için ABD Yüksek Mahkemesi’ne başvurursa da ABD Yüksek Mahkemesi Obama’nın en büyük reformlarından olan sağlık reformunu anayasaya uygun bulmuş ve Obama’nın kamuoyunca büyük bir zafer kazandığı kabul edilmiştir.

Ülkemizde ise sağlık gündemi özellikle son on yılda “sağlıkta dönüşüm” ve “sağlık reformu” olarak adlandırılan gelişmelerle belirlenmiştir. Hükümet içinde on yıllık iktidar süresince değişmeyen, kabinenin en eski bakanının

sağlık bakanı olması genel olarak sağlık ile ilgili reformların seçimde olumlu bir karşılık görmesinin kanıtıdır. Son on yıl içinde SSK’lıların ilaç kuyruğundan kurtularak bütün eczanelerden ilaçlarını temin edebilmeleri, SSK-Bağkur-Emekli Sandığı gibi ayrı kurumları SGK adı altında tek çatı altında birleştirilerek isteyen özel, üniversite veya devlet hastanesinde tedavi olabilme imkanının doğması sağlık hizmeti alıcısı ya da sağlık tüketicisi halk tarafından, hükümetin karnesine olumlu bir not olarak kaydedilmiştir.

Görüldüğü gibi sağlık sektörü siyasi ve toplumsal atmosferi etkileyen kimi zaman belirleyebilen bir güce sahiptir. Bu alanda yapılacak bir değişiklik doğrudan ve kısa sürede bireyleri etkileyebilmektedir. Kamusal söylemde “sağlık” sadece uzmanların değil, herkesin üzerinde görüş bildirebileceği bir alandır. Çünkü herkesi ilgilendiren bir konudur. Sağlığın bireyler üzerinde önemli ve yönlendirici bir etkisinin olması ve medyanın bu sektörü gündeminden düşürmemesi sonucu halk genel olarak sağlığa ilişkin haberlerle çok yakından ilgilenmektedir.

TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) tarafından yapılan bir araştırmada belirtildiğine göre, “2002 yılında Türkiye’nin toplam sağlık harcamalarının 9.9 milyar TL iken, 2010 yılında 40 milyar, 2011 yılında ise 45 milyar TL olacağını belirtiyor. 2002 yılında, toplam ilaç giderlerinin de 5.2 milyar iken, 2011 yılında 16 milyar TL olduğunu açıklıyor. Bunlar en yetkili ağızdan açıklamalar. Çoğu uzman, toplam sağlık harcamalarının yılda 50 milyar TL’ nin üzerinde olduğunu belirtiyor. Dokuz yıl içinde, toplam sağlık harcamaları yılda 9.9 milyar TL’ den, 45 milyar TL’ ye tırmanmış durumdadır.” (http://www.tepav.org.tr/upload/files/1354282721-9.Son_Donemdeki_Saglik_Harcamalarinin_Analizi.pdf) Bu araştırmaya göre sağlık harcamalarındaki bu denli artış “tamamıyla tüketim harcaması” na yöneliktir.

Sağlık alanı giderek ekonomik sistemin ve kârlılığın yönlendirdiği bir alana doğru evrilmekte, bu alandan beslenen ilaç, kozmetik ve sigorta vb. sektörleri sağlıklı insanı da pazara davet etmiş durumdadır. Hastalık alanının giderek genişlemesiyle bireyler güven ihtiyaçlarına yönelik bir yoksunluk içerisine girerek bir kaygı yaşamaktadırlar. İnsanoğlunun böylesi bir tedirgin ve kendini güvensiz hissetmesi hali kontrol edilebilmesini ve kolay yönlendirilebilmesini

sağlamaktadır. Bu şartlarda da bireyler her türlü tedaviye ikna edilebilir hale gelmektedir.

Sağlık sektörü ve modern tıbbın hâlâ kendi içinde sonlandıramadığı birçok tartışma konusu bulunmaktadır. Hastalık, sağlık, sağlıklı yaşam, doğru beslenme vb. kavramlar sağlıktan beslenen sektörlerce mi yoksa insan odaklı bir bakışla mı tanımlanacak sorusu cevabını aramaktadır. Medyaya düşen ise toplum yararına olacak tarafsız cevapları aramaktır.

İncelenen Gazeteler:

1. Zaman Gazetesi, 14-20 Ocak 2013
2. Radikal Gazetesi, 14-20 Ocak 2013
3. Habertürk Gazetesi, 14-20 Ocak 2013

Kaynakça

1. Alemdar Korkmaz ve İrfan Erdoğan, Öteki Kuram, Erk Yayınları, 2005.
 2. Anık Cengiz, Siyasal İkna, Vadi Yayınları, 2000.
 3. Devran Yusuf, Haber Söylem İdeoloji, Başlık Yayın Grubu, 2010
 4. Girgin Atilla, Haber Yazmak, Der Yayınları, 2012.
 5. İnal Ayşe, Haberi Okumak, Temuçin Yayınları, 1996.
 6. Sezgin Deniz, "Yaşam Tarzı Önerileri Bağlamında Sağlık Haberlerinin Analizi", 2011.
 7. Sayar Kemal, Yavaşla, Timaş Yayınları, 2012.
 8. Sontag Susan, Bir Metafor Olarak Hastalık, Bilim/ Felsefe/ Sanat Yayınları, 1976. <http://dergiler.ankara.edu.tr/49/1572/17054.pdf>
 9. Sütlaş Mustafa, Medya İçin Sağlık Sağlık İçin Medya, Bas Haş Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2007.
 10. Şişman Nazife, Yeni İnsan Kaderle Tasarım Arasında, Timaş yayınları, 2011.
 11. Rigel Nurdoğan, Rüya Körleşmesi, Der Yayınları, 2000.
- İnternet kaynakları
12. <http://www.cnnturk.com/2009/turkiye/11/03/erdogan.domuz.gribi.asisi.olmayacak/550253.0/index.html>
 13. http://www.tepav.org.tr/upload/files/13542827219.Son_Donemdeki_Saglik_Harcamalarinin_Analizi.pdf
 14. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25333950/>
 15. <http://www.tgc.org.tr/bildirge.html>